

RÛYÂNÎ, Abdülvâhid b. İsmâil

(عبد الواحد بن إسماعيل الروياني)

Ebû'l-Mehâsin Fahrülislâm
Abdülvâhid b. İsmâil b. Ahmed
er-Rûyânî et-Taberî
(ö. 502/1108)**Şâfiî fakihî ve muhaddis.**

415 (1024) yılında Taberistan'daki Rûyân şehrinde doğdu. İlim ehli bir aileye mensup olup temel bilgileri babasından ve dedesinden aldı. Tahsil için Buhara, Gazne, Nişâbur ve Merv gibi şehirleri dolaştı. Muhammed b. Beyân el-Kâzerûnî ile Nâsır b. Hüseyin el-Ömerî el-Kureşî'den fıkıh okudu. Abdülgâfir b. Muhammed el-Fârisî, Muhammed b. Abdurrahman et-Taberî, Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed el-Belhî, Ebû Osman İsmâil b. Abdurrahman es-Sâbûnî, Ebû Hafs Ömer b. Ahmed el-Mâverdî, Muhammed b. Abdülazîz el-Kantarî, Abdullah b. Ca'fer el-Habbâzî gibi âlimlerden hadis dinledi. Kendisinden Ebû Tâhir es-Silefî, Muhammed b. Abdülbâkî el-Cürcânî, İbrâhim b. Ali el-Mevsilî, Zübeyr b. Muhammed el-Cerkûhî, Süleyman b. Muhammed el-Kassârî, Abdülvâhid b. Ahmed et-Temîmî, Ahmed b. Muhammed el-Füşencî, Hibetullah b. Sa'd et-Taberî ve diğer bazı âlimler hadis rivayet ettiler.

Taberistan ve Mâverâünnehir bölgele-
rindeki şehirlerde öğrenimini tamamlayan Rûyânî, Âmül'e yerleşerek Nizâmülmülk tarafından burada adına inşa ettirilen med-
resede ders vermeye başladı. Bir müddet Taberistan kadılığı görevinde bulunduktan sonra geçtiği Rey şehrinde müderrisliğe devam etti, ancak burada uzun müddet kalmayıp İsfahan'a gitti. İsfahan'da bazı eserlerini yazarak tekrar Âmül'e döndü. Verdiği bir fetva sebebiyle İsmâiliyye (Melâhîde) mezhebine mensup bazı kimseler tarafından 10 veya 11 Muharrem 502'de (20 veya 21 Ağustos 1108) Âmül Camii'nde öldürüldü. Bazı kaynaklarda olayın 501 (1107) yılında meydana geldiği de kaydedilir.

Devrinde Şâfiî fakihlerinin önde gelenlerinden sayılan Rûyânî bu mezhep fıkına hâkimiyetini, "Şâfiî'nin kitapları yansa onları ezberimden yazdırırım" sözüyle dile getirmiş, bu özelliği sebebiyle zamanın Şâfiî'si diye anılmıştır. Üstün ahlâkı ve derin bilgisi sayesinde herkesin sevgi ve saygısını kazanmıştı. Nizâmülmülk de kendisine hürmet eder ve ikramda bulunurdu.

Eserleri. 1. *Bahrü'l-mezheb fi fûrû'ı mezhebi'l-İmâm eş-Şâfi'î*. Şâfiî mezhebinin en hacimli kitaplarından biri olup Mâverdî'nin *el-Hâvî'si* ile yapılan bir karşılaştırmada düzen ve tertip bakımından *el-Hâvî'nin* daha üstün olduğu kabul edilmiş de *Bahr*'ın *el-Hâvî'deki* bilgilerin yanında başka pek çok ayrıntıyı kapsadığı belirtilmiştir. Şâfiî mezhebine ait görüşler yanında diğer mezheplerin görüşlerine yer verilmesi esere mezheplerarası mukayeseli bir fıkıh kitabı niteliği kazandırmıştır. Nâdir meseleleri ihtiva etmesi bakımından dikkat çeken eser hakkında, "*Bahr*'dan ne kadar nakilde bulunursan bulun sakıncası yoktur" sözü meşhur olmuştur. Birçok yazma nüshası bulunan *Bahrü'l-mezheb* Ahmed İzzü İnâye ed-Dimaşki tarafından on dört cilt halinde yayımlanmıştır (Beyrut 1423/2002). 2. *Hilyetü'l-mü'min fi'l-fürû'* (TSMK, III. Ahmed, nr. 761). Rûyânî bu eserinde *Bahr*'da takip ettiği metodun aksine nakille yetinmeyip ictihad ve tercihe ağırlık vermiş, birçok meselede Şâfiî mezhebinden ayrılarak Mâlikî mezhebinin görüşlerini tercih etmiştir. Rûyânî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *el-Kâfi fi'l-fürû'* (muhtasar bir eserdir), *Menâşîşü'l-İmâm eş-Şâfi'î*, *el-Mübtedî*, *el-Furûk*, *et-Taḥbîr*, *et-Tecrîbe*, *et-Tehzîb fi ğarîbi'l-ḥadîs*, *Ḥaḳîkatü'l-ḳavleyn (Kitâbü'l-ḳavleyn ve'l-vecheyn)*, *el-ʿAvâlî*.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülvâhid b. İsmâil er-Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb* (nşr. Ahmed İzzü İnâye ed-Dimaşki), Beyrut 1423/2002, neşredenin girişi, I, 7-9; Şirâzî, *Ṭabakâtü'l-fukahâ'* (nşr. Halîl el-Meys), Beyrut, ts. (Dârü'l-kalem), s. 247; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), III, 166; a.mlf., *et-Taḥbîr fi'l-mu'cemi'l-kebîr* (nşr. Münîre Nâcî Sâlim), Bağdad 1395/1975, I, 251, 293, 312; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), IX, 160; İbn İsfendiyâr, *Târîḫ-i Ṭaberistân* (nşr. Abbas İkbâl), Tahran, ts. (Kitâbhâne-i Hâver), I, 123; Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfiî, *et-Tedvîn fi aḥbârî Ḳazvîn* (nşr. Azîzullah el-Utâridî), Beyrut 1408/1987, I, 312; II, 62, 108, 109, 111, 119; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-luġât*, Beyrut 1416/1996, II, 552; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 198-199; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIX, 260-261; a.mlf., *el-İber*, IV, 4, 189; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 170-171; İbn Receb, *Câmi'u'l-ʿulûm ve'l-ḥikem*, Beyrut 1408, s. 307; İbn Kâdî Şühbe, *Ṭabakâtü'l-Şâfi'iyye*, I, 256; *Keşfü'z-zunûn*, I, 226, 355, 518, 674; II, 1178, 1378, 1456, 1579, 1957; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 4; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 673; *İzâhu'l-meknûn*, II, 130; *Hediyetü'l-ʿarifîn*, I, 634; Browne, *LHP*, II, 357-358; *Mu'cemu'l-maḥtûṭâtü'l-meucûde fi Mektebâti İstânbul ve Ânâṭülü* (haz. Ali Rıza Karabulut), [bas-
kı yeri ve tarihi yok], II, 860.

ALİ BAKKAL

RÛYÂNÎ, Muhammed b. Hârûn

(محمد بن هارون الروياني)

Ebû Bekr Muhammed b. Hârûn er-Rûyânî
(ö. 307/919-20)**Hadis hâfızı ve fakih.**

210 (825) yılı civarında doğduğu tahmin edilmektedir. Taberistan bölgesindeki Rûyân'a nisbet edilir. Hadis öğrenmek için Bağdat, Mısır, Suriye, Vâsıt, Mekke, Medine gibi merkezleri dolaştı ve Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ, Ebû Abdullah Muhammed b. Humeyd er-Râzî, Fellâs, Bündâr İakabıyla tanınan Muhammed b. Beşşâr, Ebû Zür'a er-Râzî, Müzenî ve İbn Vâre gibi muhaddislerden faydalandı. Onun İbn Cerîr et-Taberî, İbn Huzeyme, Muhammed b. Nasr el-Mervezî ile yaptığı ilmî seyahatler sırasında Mısır'da yiyeceklerinin tükenmesi üzerine Mısır emirinin yardımının kendilerine yetişiyle ilgili bir olaya kaynaklarda yer verilir. İsmâîlî, Ca'fer b. Abdullah el-Fennâkî, İbrâhim b. Ahmed el-Kirmîsînî gibi âlim ve râviler Rûyânî'nin talebeleri arasında zikredilir.

Eserleri. Rûyânî'nin en meşhur eseri *el-Müsned* olup İbn Hacer el-Askalânî bu çalışmayı meşhur *es-Sünen*'ler seviyesinde görmüş, hatta bazı âlimler onu İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inden daha değerli bularak *Kütüb-i Sitte*'nin altıncısı olmaya lâ-yık görmüştür (Münâvî, II, 41-42). Eser günümüze kısmen intikal etmiş olup İbn Hacer el-Askalânî de onu kendisine tam olarak ulaşmayan müsnedler arasında saymıştır (*el-Metâlibü'l-ʿâliye*, I, 4). Ebû Abdurrahman Salâh b. Muhammed b. Uveyza, eserin on altıncı-otuz üçüncü cüzlerinin ihtiva ettiği 1545 rivayeti *Müsnedü's-şahâbe (Müsnedü'r-Rûyânî)* adıyla neşretmiştir (I-II, Beyrut 1417/1996). Eymen Ali Ebû Yemânî, tesbit ettiği 328 rivayeti ekleyerek kitabı *Müsnedü'r-Rûyânî ve bizzeylihi'l-müstedrek mine'n-nuşûsi's-sâkıta* adıyla yayımlamıştır (I-III, Kahire-Riyad 1416/1995). Hadislerin sahâbî râvilerine göre sıralandığı eserde müellif râvilerin isim ve nesepleri hakkında açıklamalar yapmış, hadisleri sahâbeden rivayet eden tâbiî râvilerine göre yeni bir tertip uygulamış ve o râvinin aynı sahâbîden olan rivayetlerini bir arada zikretmiştir. Mese-lâ Ahmed b. Hanbel, Berâ b. Âzîb'in otuz beş tâbiî râvisinden gelen yaklaşık 240 hadisi herhangi bir tasnife tâbi tutmadan rivayet ederken Rûyânî, onun kırk iki tâbiî râvisinden gelen 160 hadisi eserine yirmi dokuz grup halinde almıştır. Bu iki eser

ortak tâbîî râvilerinin rivayet adetleri açısından karşılaştırıldığında da ilginç sonuçlar elde edilmektedir. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*'inde Şa'bî'nin altı rivayetine yer verirken Rûyânî ondan on dokuz hadis nakletmiş, böylece hadislerin farklı tariklerini ortaya çıkarmıştır. Bazı kaynaklarda Rûyânî'nin fıkha dair *el-Ğurer ve'd-düer*'i ile *el-Müntehab min hadîsi Ebî Küreyb* adlı çalışmalarından söz edilmektedir. Ayrıca *Cüz' fihi tezvîcû Fâtıma bint Resûlillâh bi-'Alî b. Ebî Tâlib 'aleyhi-me's-selâm* adlı eser de (nşr. Selâhaddin el-Müneccid, Beyrut, ts.) Muhammed b. Hârûn er-Rûyânî'ye nisbet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Hârûn er-Rûyânî, *el-Müsned* (nşr. Eymen Ali Ebû Yemânî), Kahire-Riyad 1416/1995, neşredenin girişi, I, 6-16, 22-24; III, 5-8; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadis*, II, 470-471; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 752-754; a.mlf., *A'lâmü'n-nübela'*, XIV, 507; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 301-310*, s. 221-222; İbn Hacer el-Askalanî, *el-Mecma'u'l-müesses li'l-mu'cemi'l-müfehres* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'asîfî), Beyrut 1415/1994, II, 414; a.mlf., *el-Metâlibü'l-âliye* (nşr. Habîbürrahman el-Azamî), Küveyt 1393/1973, I, 4; Münâvî, *Feyzü'l-kadir*, II, 41-42; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1683; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 72; Sezgin, *GAS*, I, 171.

YAVUZ ÜNAL

RÛZBÂRÎ

(الروذباري)

Ebû Alî Ahmed b. Muhammed
b. el-Kâsım er-Rûzbârî
(ö. 322/934)

İlk dönem sûfilerinden.

Bağdat yakınlarındaki Rûzbâr'da doğdu. Adı bazı kaynaklarda Muhammed b. Ahmed şeklinde kaydedilir. Bağdat'ın ileri gelen ailelerinden birine mensup olduğu anlaşılan Rûzbârî'nin İran şahlarının soyundan geldiği, babasının emîr veya vezir olduğu rivayet edilir. Cüneyd-i Bağdâdî, Ebû'l-Hüseyn en-Nûrî, İbnü'l-Cellâ, Ebû Muhammed el-Cerîrî, Ebû'l-Hasan Bünnân ve Ebû Alî el-Kâtib gibi sûfilerin sohbetinde bulundu. Serrâc ve Kuşeyrî, Rûzbârî'nin, "Tasavvuftaki şeyhim Cüneyd, fıkihtaki hocam Ebû'l-Abbas b. Şüreyh (Süreyç), dil ve gramerdeki hocam Sa'leb, hadisteki üstadım İbrâhim el-Harbî'dir" dediğini kaydeder. Sülemî onun hadis hâfızı olduğunu belirtir. Rûzbârî'yi fütüvvet ehlinin temsilcilerinden kabul eden Ferîdüddin Attâr onu zühd ve tasavvufun önderi, hali yüce ve ferâseti isabetli bir sûfî şeklinde tanıtır. Hücvirî ve Kuşeyrî de kendisini parlak ifadelerle över. Bağdat'tan ayrılarak Mi-

sır'a yerleşen Rûzbârî burada vefat etti ve Karâfe Mezarlığı'nda Zünnûn el-Misrî'nin yakınlarına defnedildi.

Tasavvuf tarihinde önemli bir yeri olan ve Cüneyd mektebinin önde gelen temsilcilerinden sayılan Rûzbârî, tasavvufu "uzakta olmanın acısını tattıktan sonra yaklaşmanın lezzetine ermek ve safiyet bulmak", "sâlikin bulanıklıktan sonra duruluğa ulaşması", "kovsa dahi sevgilinin kapısı önünde diz çökmek ve oradan ayrılmamak" şeklinde tarif eder. Ona göre kişinin faydasız şeylerle uğraşması Allah'ın ondan yüz çevirmiş olmasının âlametidir. Bir kötülük yaptktan sonra ihšana kavuşmak, yapılan hatalara müsamaha edildiğini sanarak tövbe ve pişmanlığa yanaşmamak ve günahkâr olduğu halde cezasız kalışını Allah'ın rahmeti sanmak kadar büyük bir gaflet yoktur. Rûzbârî, "Bir sûfî beş gün açlığa tahammül edemez ve açım derse onu hemen çarşıya götürün ve maişetini çalışarak kazanmasını emredin" diyerek nefsanî arzuları terk amacıyla mücâhede ve riyâzet yoluna giren sûfilerin başkalarından hiçbir şey beklememeleri gerektiğine dikkat çekmiştir.

Rûzbârî mürid, murad ve muhib arasındaki farka işaret etmiştir. Ona göre mürid, Hakk'ın kendisi için irade etmiş olduğu şeyden başkasını nefsi için irade etmeyen, murad ise iki cihanda O'ndan başka bir şeyi irade etmeyen kişidir. Hakk'ın iradesine razı olanın kendi iradesini terketmesi lâzımdır. Muhib ve âşığın iradesi olmadığından muradı da yoktur. Havf ve recâ arasındaki dengenin önemini vurgulayan Rûzbârî havf ve recâyı kuşun iki kınadına benzetir. Ayrıca nimete şükrü de nimet olarak kabul etmiş, sabretmeyenin rızâ mertebesine, şükretmeyenin de ke-male ulaşamayacağını belirtmiştir.

Şeriatla hakikat birlikteliğinin önemine dikkati çeken Rûzbârî, tasavvuf yolunda yürümeyi sırat üzerinde yürümeye benzeterek bu yolda yapılan hataların kişiyi cehenneme sürükleyeceğini söylemiştir. Sûfî yamalı ve eski elbise giyen, hevâ ve hevesine uymayan, dünyaya değer vermemeyen ve Hz. Peygamber'in yolunu tutan kişidir. Rûzbârî rızâyı tasavvufî makamların başlangıcı, muhabbeti ise sonu olarak kabul etmiş; tevhidi, "Teşbih, red ve ta'tîli terkettiğini ispat eden kalbin istikamet üzere bulunması ve muhayyile ne şekilde tasavvur ederse etsin Allah'ın söz konusu tasavvurdan berî olduğunu bilmesidir" şeklinde tanımlamıştır. Ona göre gerçek semâ sevgiliyi temaşa ve müşahede mertebesine ulaştıran sırları keşfen bilmektir.

Emredilene uymayı muhabbet çerçevesinde zikrederek benliğinden sıyrılmayan kişilerin aşk sahasına ayak basamayacağını belirten Rûzbârî haram yemenin, harama bakmanın ve gybet etmenin, kötü arkadaşlar edinmenin ve nefsin arzularına kulak vermenin insanı felâkete götürceğini söyler.

Kelâbâzî ve Hatîb el-Bağdâdî onu eser veren sûfiler arasında sayar, ancak bu eserler günümüze ulaşmamıştır. Dönemindeki sûfilerle mektuplaştığı bilinen Rûzbârî'nin bazı şiirleri kendisiyle görüştüğü rivayet edilen Serrâc tarafından kaydedilmiştir (*el-Lüma'*, s. 431, 451). Rûzbârî'nin Suriye'de yaşayan yeğeni Ebû Abdullah b. Atâ er-Rûzbârî de (ö. 369/979) döneminin ünlü sûfilerindedir. Fuat Sezgin'in Rûzbârî'ye nisbet ettiği eserler (*GAS*, I, 663) muhtemelen yeğeni Ebû Abdullah'a aittir.

BİBLİYOGRAFYA :

Serrâc, *el-Lüma'*, s. 145, 431, 451; Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s. 34, 44; Sülemî, *Tabakât*, s. 355, 479; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 356-357; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, I, 329; Kuşeyrî, *Risâle* (Uludağ), s. 123-124; Hücvirî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 261; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, II, 454; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1991, s. 757-760; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 470; Sühreverdi, *Avârîf*, s. 499; Şa'rânî, *et-Tabakât*, I, 106; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 247-248, 308; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 296; III, 91; Fuat Sezgin, *GAS*, I, 663; Abdülhamîd Medkûr, "Ebû 'Alî er-Rûzbârî", *Mevsû'atü'l-İslâmî'l-fikri'l-İslâmî*, Kahire 1425/2004, s. 742-743.

ABDURREZZAK TEK

RÛZBİHÂN-I BAKLÎ

(bk. BAKLÎ).

RÛZBİHÂNİYYE

(الروزبهانية)

Rûzbihân-ı Baklî'ye

(ö. 606/1209)

nisbet edilen bir tarikat

(bk. BAKLÎ).

RÛZNÂMÇE

(روزنامه)

Osmanlı bürokrasisinde çeşitli kalemlerde tutulan bir tür defterin adı.

Kelime Farsça'da "günlük" anlamına gelen *rûznâme*ye küçültme eki ilâvesiyle oluşturulmuştur. Rûznâmeden farklı olarak Osmanlı bürokrasisinde günlük işlemler için